

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

«Затверджено»

Голова приймальної комісії
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Анатолій ЦЬОСЬ

« 19 » *Грудень* 2021 р.

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ
ДЛЯ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
МАГІСТРА (ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ
СПЕЦІАЛІСТА)
ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ (PhD)
ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 05 СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 ЕКОНОМІКА
(освітньо-наукова програма «Економіка галузевих ринків»)**

ЛУЦЬК – 2021

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма іспиту орієнтована на вступників в аспірантуру з спеціальності 051 «Економіка». Іспит проводиться за фахом з економіки.

Згідно з вимогами екзаменууючий повинен продемонструвати загальнотеоретичні знання з економічних категорій, принципів та законів, знати фактори зовнішнього і внутрішнього середовища, що впливають на ефективність господарської діяльності, роль економічної теорії у формуванні економічної політики та роль економічної теорії у формуванні економічного регулювання, засади економічного життя суспільства, економічний аналіз.

Пропонований варіант програми передбачає чітке структурування і розподіл навчального матеріалу за основними темами. Виклад основних положень тем деталізовано, що полегшує абітурієнту пошук літературних джерел і орієнтирів для підготовки до іспиту під час вступних випробувань.

ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ ПРОГРАМИ

Тема 1. Економіка як наука

Теоретичні основи економіки. Економіка – основа життя людини і суспільства. Виробництво та його елементи. Суперечлива єдність процесів безпосереднього виробництва, розподілу, обміну і споживання економічних благ. Поняття економічного прогресу.

Економічні ресурси і фактори виробництва. Матеріально-речовий і особистий фактори. Природний фактор виробництва. Закон обмеженості (рідкості) економічних ресурсів.

Людина в економіці. Природне і соціальне середовище діяльності людини. Економічні відносини та їх структура. Поняття “людини економічної”.

Людські потреби та їх особливості. Структура людських потреб. Потреби та економічні інтереси. Закон зростання людських потреб.

Альтернативність ресурсів і проблема економічного вибору. Поняття виробничих можливостей суб'єктів економічної діяльності. Крива “трансформації”.

Економічний продукт. Речова та неречова форми економічного продукту. Матеріальні і нематеріальні послуги. Властивості економічного продукту. Загальноекономічні аспекти корисності та цінності економічного продукту.

Предмет і функції політекономії. Еволюція поглядів на предмет політичної економії та особливості його сучасного тлумачення. Позитивна і нормативна сторони предмету. Функції політекономії та її місце в структурі економічних наук.

Методологія політичної економії.

Економічні категорії, закони і принципи. Загальні та специфічні категорії. Історичний характер економічних категорій. Економічні закони, їх сутність, характер дії. Проблеми пізнання та застосування економічних законів. Економічні принципи.

Тема 2. Економічні системи

Економіка і науково-технічний прогрес. Наука і техніка та їх роль у поступальному розвитку економіки. Науково-технічний прогрес та його форми, технологічний спосіб виробництва та його типи.

Суть і типи економічних систем.

Ринкова економіка. Суть ринкового типу господарювання. Моделі сучасної ринкової економіки. Економічний кругообіг в механізмі саморегульованого розвитку ринкової економіки. Господарський кругообіг в системі регульованого ринку.

Планова (командно-адміністративна) економіка. Суть командно-адміністративного типу господарювання. Основні моделі планової економічної системи. Відмінні риси товарного виробництва у ринковій та плановій економічних системах.

Перехід до ринку і особливості трансформаційної економіки.
Характерні риси та суперечності сучасного стану розвитку “младоринкової” економіки України.

Становлення сучасної цивілізації та економічної єдності світу.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 3. Товарний тип виробництва – основа ринкової економіки

Ринок як економічна категорія. Об’єктивні умови виникнення і функціонування ринку. Функції ринку та його типи.

Структура ринку. Ринок ресурсів і результатів виробництва. Інфраструктура ринку.

Товарне виробництво як детермінанта ринкової економіки.
Натуральний і товарний типи господарства та особливості їх взаємозв'язку на різних етапах еволюції економічних систем. Товарне господарство і командна (планова) економіка. Типи товарного виробництва, їх спільність і відмінність. Проблеми формування суб'єктів товарного виробництва за умов ринкової трансформації вітчизняної економіки: приватизація, реструктуризація і корпоратизація господарських структур.

Товар та його властивості. Економічний зміст категорії “товар”. Корисність, або споживна вартість, як властивість товару. Мінова вартість, як властивість товару. Визначення економічної природи мінової вартості за концепцією витрат праці. Вартість товару. Визначення економічної природи мінової вартості за концепцією корисності. Поняття граничної корисності блага. Цінність і закон спадної граничної корисності.

Теорія поведінки споживача. Кардиналістська і орденалістська версії граничної корисності блага. Умови рівноваги споживача за кардиналістською версією. Умови рівноваги споживача за орденалістською версією корисності. Гранична норма заміщення. Криві індивідуальності та лінія бюджетних обмежень, їх графічне відображення.

Тема 4. Теорія грошей і грошового обігу

Закономірності виникнення і суть грошей. Походження і суть грошей за металістичною, номіналістичною і кількісною теоріями. Товарна версія виникнення і суті грошей. Товарні і символічні гроші.

Функції грошей.

Еволюція грошових функцій. Перехід від товарної до символічної форми грошей і модифікація грошових функцій. Демонетизація золота. Засіб збереження вартості. Валютний кліринг. Спеціальні права запозичення (SDR).

Система грошового обігу та її типи. Поняття і структура грошової системи. Системи біметалізму та монометалізму. Етапи еволюції золотого монометалізму: золотомонетний, золотозливковий та золотодевізний стандарти. Сучасна система нерозмінних кредитних грошей.

Закон грошового обігу. Економічний зміст закону грошового обігу та інтерпретація його дії у рівнянні обміну І.Фішера. Рівняння М.Фрідмена. Розгорнутий вираз рівняння обміну і поняття грошового агрегату. Сучасна система грошових агрегатів. Визначення кількості готівкових грошей, необхідних для обігу. Поняття грошової мультиплікації. Визначення кількості грошей із врахуванням грошового мультиплікатора.

Порушення дії закону грошового обігу: інфляція і дефляція. Економічна природа, форми, типи, рівні і наслідки інфляції та дефляції.

Тема 5. Ціна і ринкова рівновага

Ціна товару та основні концепції ціноутворення. Визначення економічної природи ціни товару за трудовою теорією вартості і за теорією граничної корисності блага: компаративний аналіз. Сучасна маржиналістська версія економічної природи ціни товару.

Ціна і попит. Закон попиту. Характер залежності обсягів попиту на товар від коливань ринкової ціни. Парадокси Гіффена та Веблена. Функція попиту, її графіки та рівняння. Нецінові чинники та графічне відображення їх впливу на попит.

Ціна і пропозиція. Закон пропозиції. Характер залежності обсягів пропозиції товару від коливань ринкової ціни. Функція пропозиції, її графіки та рівняння. Нецінові чинники пропозиції і графічне відображення їх впливу на пропозицію товару.

Еластичність попиту і пропозиції. Цінова еластичність попиту і методи її визначення. Еластичність попиту від доходу. Перехресна еластичність. Цінова еластичність пропозиції. Роль часової протяжності ринкового періоду у визначенні коефіцієнту еластичності пропозиції товару.

Ціна ринкової рівноваги та механізм її досягнення. Поняття рівноважної ціни. “Павутиноподібна модель” забезпечення ринкової рівноваги. Причини та наслідки порушення ринкової рівноваги. Рівновага за умов монопольних і державних обмежень ринкового ціноутворення.

Ціновий механізм ринкового саморегулювання та його важелі. Принцип “невидимої руки” А.Сміта та сучасні тлумачення механізму його прояву. Графічний вираз моделі саморегульованого ринку. Модель регульованого ринку товарів.

РОЗДІЛ II. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

Тема 6. Підприємництво та його суб'єкти

Поняття “підприємництво” та еволюція його теоретичного осмислення.

Підприємництво як економічна категорія і як метод господарювання. Суть, функції, моделі та принципи підприємницької діяльності.

Умови ефективного функціонування підприємництва.

Суб'єкти підприємництва: домашнє господарство, фірма (підприємство), держава. Фізичні та юридичні особи підприємницької діяльності. Інфраструктурні суб'єкти економічної системи.

Форми і види підприємництва. Поняття бізнес-діяльності.

Етика, психологія і культура підприємництва.

Формування системи підприємництва в Україні.

Тема 7. Підприємство як економічний агент бізнес-діяльності

Підприємство як первинна ланка економіки. Підприємство і фірма. Економічна і юридична самостійність підприємства. Поняття юридичної особи.

Організаційно-правові форми підприємства. Одноосібне підприємство (власне діло). Підприємницьке товариство (партнерство, спілка): повне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю (лімітед) і командитне підприємницьке товариство. Корпорація (акціонерне товариство). Акції та корпоративні облігації.

Форми організації корпоративних підприємств. Спільні риси та відмінності форм корпоративних об'єднань, що утворюються на основі горизонтальної і вертикальної інтеграції та диверсифікації виробництва.

Форми підприємств за рівнем концентрації і централізації виробництва. Великі, середні і малі підприємства: їх переваги та недоліки.

Венчурні та лізингові фірми.

Види підприємств за формами власності. Приватні, колективні, державні, змішані та спільні підприємства. Сучасні проблеми формування багатоукладної економіки в Україні.

Управління підприємством. Менеджмент фірми. Управління системою трудових стосунків окремої фірми. Лінійна, матрична, регіональна структури управління.

Маркетинг в системі управління фірмою. Види, принципи та етапи маркетингового дослідження ринку, життєвий цикл товару.

Тема 8. Інвестиційні ресурси підприємства, їх кругообіг і оборот

Суть, джерела і структура інвестиційних ресурсів. Пасиви підприємства.

Активи підприємства, їх кругообіг і оборот. Поняття і структура активів підприємства. Кругообіг капіталу, його суть, стадії і функції. Оборот капіталу: час і швидкість. Основні та оборотні засоби підприємства та особливості їх відшкодування. Амортизація. Норма амортизації.

Тема 9. Витрати підприємства

Поняття витрат підприємства: концепції визначення. Принцип альтернативності у визначенні економічної природи витрат підприємства. Поняття виробничих і реалізаційних витрат. Трансакційні витрати. Бухгалтерські (наявні) та економічні (імпліцитні) витрати. Зовнішні і внутрішні витрати. Постійні і змінні витрати: їх економічна природа та структура. Валові та середні значення витрат фірми. Поняття граничних витрат.

Витрати підприємства у короткостроковому ринковому періоді. Граничний продукт. Закон спадної віддачі, або закон спадного граничного продукту. Ринкова рівновага фірми у короткостроковому періоді та її графічне відображення.

Витрати підприємства у довгостроковому ринковому періоді. Віддача від масштабу виробництва, її позитивний і негативний ефекти. Ринкова рівновага фірми у тривалому періоді. Концепція мінімального ефективного розміру підприємства і структура галузі.

Тема 10. Доходи підприємства

Дохід підприємства та його форми. Валовий і чистий дохід. Звичайна, капітальна і дивідендна форми доходу фірми. Граничний дохід.

Прибуток фірми. Економічний зміст категорії та методи визначення. Основні функції прибутку. Валовий і чистий прибуток. Бухгалтерський, нормальний та економічний прибуток. Максимізація прибутку та мінімізація збитків підприємства у короткостроковому ринковому періоді.

Ефективність підприємницької діяльності фірми: поняття та система показників. Рентабельність господарської діяльності фірми та методи її визначення. Коефіцієнти прибутковості та оборотності активів фірми. Формула Дюпона. Визначення ефективності підприємницької діяльності через стан біржових котирувань фондових цінних паперів фірми. Показники доходності акцій. Ризики емітента та інвестора.

Маржиналістська та біхевіористична концепції оцінки ефективності та кінцевої мети діяльності фірми. Поведінка підприємства щодо максимізації прибутку у різних варіантах теорії фірми.

Тема 11. Поведінка фірми в різних ринкових структурах

Ринкова структура та критерії визначення її типів. Чотири моделі ринку та їх характерні риси.

Поведінка фірми в моделі досконалої конкуренції. Конкуренція як іманентна форма функціонування ринкової економіки і досконала конкуренція як особливий тип ринкової структури. Логіка ціноутворення і визначення обсягів виробництва та доходу за умов досконалої конкуренції. Графічне відображення моделі досконалої конкуренції. Чиста конкуренція та ефективність.

Поведінка фірми в моделі чистої монополії. Монополія у широкому розумінні. Умови виникнення і форми монополії. Особливості функціонування моделі чистої монополії. Специфіка ціноутворення та формування доходів у монополістичній ринковій структурі. Економічні та соціальні наслідки монополії. Рівень монопольної ринкової влади і система показників її оцінки. Графічне відображення логіки бізнесової поведінки фірми за умов чистої монополії. Необхідність та методи антимонопольного регулювання.

Поведінка фірми за умов монополістичної конкуренції. Монополістична конкуренція як форма недосконалої конкуренції. Особливості ціноутворення і формування доходів фірми в моделі монополістичної конкуренції. Роль нецінової конкуренції. Графічне відображення логіки бізнесової поведінки фірми в умовах монополістичної конкуренції.

Логіка бізнесової поведінки фірми за умов олігополії. Олігополія як форма недосконалої конкуренції. Випадок дуополії. Модель Курно. Особливості ціноутворення та формування доходів підприємств за умов олігополістичної конкуренції. Принцип взаємореакції та ламаний характер

кривої попиту на олігополістичних ринках. Олігополія та економічна ефективність.

Ризики господарської поведінки підприємства. Суть, причини виникнення, види та способи оцінки господарських ризиків. Політика мінімізації підприємницьких ризиків у різних типах ринкової структури.

РОЗДІЛ III. РИНКИ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА І ФАКТОРНІ ДОХОДИ: МЕЗОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

Тема 12. Ринок праці і заробітна плата

Ринок праці, його суть та історичні умови виникнення. Робоча сила як товар. Поняття людського капіталу. Інфраструктура ринку праці.

Економічна рівновага та моделі ринку праці. Попит і пропозиція на ринках праці та чинники, що їх визначають. Ефект заміщення та ефект доходу. Конкурентна, моносонічна і профспілкова моделі ринку праці та особливості їх рівноважного функціонування. Випадок двосторонньої монополії на ринку праці.

Неповна зайнятість. Порушення рівноваги ринків праці і виникнення безробіття за марксистською, класичною (неокласичною) і кейнсіанською теоріями. Форми безробіття. Система показників рівня безробіття. Методи дослідження і способи регулювання зайнятості.

Заробітна плата як форма факторного доходу. Суть, форми і системи заробітної плати як доходу на фактор праці.

Кількісні визначення заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата. Індекс реальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата і прожитковий мінімум. Диференціація національних рівнів заробітної плати та чинники, що її визначають.

Тема 13. Ринок капіталів. Процент і підприємницький дохід

Капітал як економічна категорія. Багатоваріантність трактувань суті капіталу в економічній науці. Фізична і грошова форми капіталу.

Ринок капіталу у формі ринку кредитних (інвестиційних) ресурсів.
Закономірності виникнення ринку кредитних (інвестиційних) ресурсів.
Капітал-власність і капітал-функція. Процент і підприємницький дохід.
Процент як ціна і як дохід на фактор капіталу. Норма процента. Номінальна і реальна ставки відсотка.

Механізм функціонування ринку кредитних (інвестиційних) ресурсів.
Попит і пропозиція на ринках кредитних ресурсів та чинники, що їх визначають. Умови рівноваги ринку кредитних (інвестиційних) ресурсів.

Вплив фактору часу на ринок інвестиційних ресурсів. Проблеми дисконтування грошових потоків. Визначення майбутньої та теперішньої вартості інвестицій.

Кредит як форма руху ринку капіталів. Суть та функції кредиту. Комерційний і банківський кредит. Кредитно-банківська система. Центральний банк і комерційні банки. Видатки і доходи банків. Рентабельність банківського бізнесу. Небанківські кредитні установи. Проблеми формування ефективної кредитно-банківської системи в Україні.

Ринок капіталу у формі ринку цінних паперів. Закономірності виникнення ринку цінних паперів. Реальний і фіктивний капітал. Основні види цінних паперів. Первинний і вторинний ринки цінних паперів.

Фондова біржа як організований ринок фондових цінних паперів.
Функції і операції фондової біржі. Механізм формування біржових курсів акцій і облігацій. Деривативні фондові цінні папери. Біржові індекси і методи аналізу біржової кон'юнктури. Біржовий індекс ПФТС.

Тема 14. Ринок природних ресурсів і рента

Природні ресурси як чинник виробництва. Рідкісність і невідтворюваність та їх вплив на співвідношення попиту і пропозиції на ринку природних ресурсів. Природні ресурси як об'єкт купівлі-продажу. Рента (орендна плата) як ціна фактору природних ресурсів. Ціна землі. Умови рівноваги ринку природних ресурсів.

Рента як форма доходу на фактор природних ресурсів. Рента і орендна плата. Проблеми розподілу і використання рентного доходу.

Форми ренти. Земельна рента як форма економічної ренти. Поняття квазіренти. Диференціальна земельна рента та її варіанти. Інфрамаржинальна рента. Рента в добувній промисловості та будівництві.

Тема 15. Розподіл і перерозподіл факторних доходів

Первинний розподіл факторних доходів. Первинні доходи і оцінка ступеня рівномірності їх розподілу. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джіні.

Перерозподіл доходів. Необхідність перерозподілу суспільних благ і доходів. Критерії ефективності і справедливості у визначенні меж перерозподілу. Принцип Парето-оптимальності у перерозподілі доходів. Канали і механізм перерозподілу.

Споживання як кінцевий результат розподілу. Кінцеві доходи населення і бюджет сім'ї. Економічний зміст категорії “національне споживання”. Прожитковий мінімум. Єдність фізіологічних, економічних, соціальних і духовних аспектів у визначенні рівня добробуту. Індекс людського розвитку. Закон Енгеля і його роль у визначенні межі бідності. Необхідність та шляхи подолання бідності в Україні.

РОЗДІЛ IV. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА: МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

Тема 16. Національний (суспільний) продукт

Сукупний продукт нації і проблема його оцінки. Повна (сукупна) вартість національного продукту. Вартість проміжного і кінцевого продукту. Проблема повторного рахунку. Додана вартість суспільного продукту. Система національних рахунків.

Валовий внутрішній продукт. Економічний зміст: методи розрахунку за доданою вартістю, за доходами і витратами.

Валовий національний дохід. Проблема врахування міжнародних товарних і грошових потоків та методики визначення ВНД. Структура валового національного доходу.

Чистий національний дохід і національне багатство. Чистий національний дохід, його економічний зміст і методика визначення. Фактори зростання чистого національного доходу. Розподіл і структура чистого національного доходу. Особистий і використовуваний дохід. Показник чистого економічного добробуту. Поняття національного багатства та основні його структурні компоненти.

Ефективність виробництва національного продукту та система її показників. Поняття соціально-економічної ефективності. Індекс розвитку людського потенціалу.

Тема 17. Динаміка національної економіки

Поняття і типи макроекономічної динаміки. Економічне зростання: критерії визначення і типи. Економіко-екологічні проблеми гіпертрофованого економічного зростання. Економічна стагнація, критерії її визначення і варіанти.

Система показників макроекономічної динаміки. Економічний тренд.

Фактори фізичного обсягу виробництва і ціни в динаміці національного продукту. Індексний метод аналізу їх впливу на зростання сукупного продукту. Динаміка номінального і реального продукту. Дефлятор.

Фактори капіталу, праці і технічного прогресу в динаміці національного продукту. Виробничі функції. Економічний зміст функції Кобба-Дугласа. Функція Кобба-Дугласа-Тінбергена. Виробничі функції Р.Солоу і Е.Денісона.

Фактори споживання, заощадження і інвестування в динаміці національного продукту. Поняття і характер впливу чинників граничної схильності до споживання, заощадження та інвестування на динаміку національного доходу в теорії мультиплікатора інвестицій Дж.М.Кейнса.

Неокейнсіанські моделі економічного зростання. Поняття акселератора макроекономічної динаміки. Рівняння Р.Гаррода і О.Домара.

Тема 18. Нестабільність і рівновага національної економіки

Загальні уявлення про рівновагу національної економіки та її нестабільність. Суспільне відтворення та його типи і господарський кругообіг.

Макроекономічна нестабільність і циклічний характер економічного розвитку. Причини економічної циклічності. Цикл ділової активності та його фази. Механізм циклічного розвитку. Концепція “довгих хвиль” в економіці.

Неповна зайнятість як форма макроекономічної нестабільності. Класифікація населення за методикою МОП у визначенні обсягів неповної зайнятості. Фактичне, природне і надлишкове безробіття. Закон Оукена і необхідність та способи регулювання зайнятості. Біржа праці. Функції та структура державної служби зайнятості.

Інфляція як форма макроекономічної нестабільності. Гальмівний вплив інфляції на обсяг національного продукту. Стимули інфляції попиту. Інфляція, зумовлена зростанням витрат виробництва. Вплив на перерозподіл доходів. Поняття інфляційного очікування.

Взаємозв'язок безробіття та інфляції. Альтернативність інфляції і безробіття. Крива Філіпса. Доповнюваність зв'язку інфляції і безробіття. Модель Фелпса. Поняття стагфляції.

Загальні уявлення про моделювання макроекономічної рівноваги. Моделі Ф.Кене, Ж.Б.Сея і К.Маркса.

Моделі загальної ринкової рівноваги Л. Вальраса і А. Маршалла та їх сучасне тлумачення. Модель AD-AS.

Модель макроекономічної рівноваги Дж.М.Кейнса, її базовий і розширений варіанти.

Тема 19. Регулювання національної економіки

Необхідність, суть, основні напрями державного регулювання економіки.

Фінансово-бюджетне регулювання і фінансова політика. Сутність та форми фінансово-бюджетного регулювання. Податки та їх види. Фіскальна політика. Системи оподаткування. Крива Лаффера. Необхідність та напрями побудови ефективної системи оподаткування в Україні. Державний бюджет. Бюджетний дефіцит і профіцит. Державний борг.

Грошово-кредитне регулювання і монетарна політика. Необхідність та методи підтримування макроекономічної рівноваги товарного і грошового ринків, модель IS-LM. Операції Центрального банку на відкритому ринку. Регулювання ставок обміну векселів та норм обов'язкового резервування. Політика контролю грошової маси із врахуванням ефекту грошової мультиплікації.

Соціальна політика і побудова соціально орієнтованої економіки.

РОЗДІЛ V. СВІТОВА ЕКОНОМІКА: МЕГАЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

Тема 20. Світове господарство та його глобалізація

Закономірності формування і розвитку світового господарства. Економічна суть світового господарства та закономірності його становлення. Інтернаціоналізація економіки і міжнародний поділ праці. Міжнародна економічна інтеграція, її форми та етапи розвитку. Європейський Союз.

Оцінка результатів зовнішньоекономічної діяльності. Поняття та система показників ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Торговельний баланс країни. Платіжний баланс та його структура.

Глобалізація світогосподарських зв'язків. Поняття та форми прояву глобалізації світового господарства. Країни “центру” та країни “периферії” глобалізованого світу – проблеми взаємовідносин між ними. Проблеми

входження економіки України до системи глобалізованого світового господарства.

Тема 21. Міжнародна торгівля і світовий ринок

Теорії міжнародної торгівлі. Принципи абсолютних і порівняльних переваг у міжнародній торгівлі в концепціях А. Сміта та Д.Рікардо. Модель міжнародної торгівлі Гекшера-Оліна. Сучасні теорії конкурентних переваг. Модель М. Портера.

Світовий ринок. Закономірності формування, суть і структура сучасного світового ринку. Ціни світового ринку: основні концепції і система.

Державне і міждержавне регулювання міжнародної торгівлі. Зовнішньоторговельний мультиплікатор. Визначення напрямів зовнішньоекономічної політики в залежності від динаміки мультиплікаторів експорту та імпорту. Політика економічного протекціонізму і фрітредерства та їх важелі. Всесвітня торгівельна організація та основні напрями і методи її діяльності.

Тема 22. Міжнародна валютна система

Валютні відносини і валютні системи. Національна валютна система. Світова валютна система та етапи її розвитку. Система золотого стандарту. Бреттон-вудська валютна система. Ямайська валютна система і особливості її еволюцій в сучасних умовах.

Валютні курси, моделі і методи їх визначення.

Валютні ринки, їх функції і операції, валютна біржа.

Державне і міждержавне регулювання валютних курсів. Державне регулювання валютних курсів та його методи. Міждержавні структури у валютно-фінансовій сфері та інструменти і методи їх впливу на валютні курси та розвиток міжнародних валютних стосунків.

Питання для іспиту

1. Економіка як основа життя людини і суспільства та її сфери. Процес виробництва, його технічна і суспільна сторони.

2. Закон пропозиції. Характер залежності обсягів пропозиції товару від коливань ринкової ціни та нецінових чинників.
3. Валовий національний дохід. Методика визначення і структура валового національного доходу..
4. Економічні ресурси і фактори виробництва.
5. Цінова еластичність пропозиції та методи її визначення. Роль ринкового періоду у визначенні еластичності пропозиції товару.
6. Чистий національний дохід і національне багатство.
7. Життєві блага або економічний продукт. Структура економічного продукту.
8. Ціна ринкової рівноваги та механізм її досягнення. Поняття рівноважної ціни та наслідки відхилення від неї.
9. Ефективність виробництва національного продукту і система її показників. Поняття соціально-економічної ефективності. Індекс людського розвитку.
10. Людські потреби і економічні відносини та їх особливості. Соціально-економічні і організаційно-економічні відносини.
11. Підприємництво як економічна категорія і як метод господарювання. Суть, функції, форми і види підприємницької діяльності.
12. Неповна зайнятість. Форми і рівні безробіття. Закон Окуня (Оукена) і необхідність та способи регулювання зайнятості. Біржа праці.
13. Електроенергетична галузь регіону.
14. Суб'єкти структури підприємництва: домашнє господарство, фірма (підприємство), держава. Інфраструктурні суб'єкти економіки.
15. Державне регулювання і економічна політика. Необхідність, суть, основні напрями і межі державного регулювання економіки. Зміст, напрями і цілі економічної політики.
16. Регіональний ринок нерухомості: особливості функціонування.
17. Ринок праці, його суть та історичні умови виникнення. Робоча сила як товар.

18. Фінансово-бюджетне регулювання і фіскальна політика. Податки та їх види Системи оподаткування. Крива Лаффера.
19. Натуральне господарство і товарне виробництво.
20. Вільна конкуренція: характерні риси, особливості ціноутворення і формування доходів.
21. Кредит та його форми.
22. Основні теорії формування вартості (цінності) благ.
23. Ринковий економічний механізм: суть, структура і функціонування.
24. Банки: суть, види і функції.
25. Економічна система, її елементи та типи.
26. Кількісні визначення заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата. Мінімальна заробітна плата і прожитковий мінімум.
27. Соціальна політика і побудова соціально орієнтованої економіки.
28. Гроші: закономірності виникнення, суть, еволюція і форми.
29. Економічна конкуренція: суть, форми і наслідки.
30. Ринок природних ресурсів: закономірності виникнення, суть і механізм функціонування.
31. Ринкова економіка, її види і сучасні моделі.
32. Капітал як економічна категорія. Фізична і грошова форми капіталу.
33. Економічна суть, закономірності формування і розвитку світового господарства. Інтернаціоналізація економіки і міжнародний поділ праці.
34. Мережева економіка: етапи становлення та функціонування.
35. Ринок капіталу у формі ринку кредитних (інвестиційних) ресурсів. Закономірності виникнення ринку кредитних ресурсів.
36. Міжнародна економічна інтеграція, її форми та етапи.
37. Функції грошей та особливості їх прояву у сучасних умовах.
38. Конкуренція і монополія: моделі ринкових структур.
39. Регіональний ринок газу: умови функціонування та ціноутворення.
40. Ринкова система господарювання. Ринок, його структура і інфраструктура.

41. Кредит як форма руху ринку капіталів. Комерційний і банківський кредит.
42. Глобалізація світового господарства та форми його прояву.
43. Товарне виробництво, його суть і причини виникнення.
44. Кредитно-банківська система та її структура.
45. Теорії міжнародної торгівлі. Концепції А. Сміта та Д. Рікардо. Модель Гекшера-Оліна. Сучасні теорії конкурентних переваг і М. Портера.
46. Центральний банк: функції і роль в економіці.
47. Комерційні банки: функції і роль в економіці.
48. Ринок цінних паперів: суть, значення і структура.
49. Фондова біржа: суть, операції, механізм функціонування і роль в економіці.
50. Проблеми формування фондового ринку в Україні.
51. Ринок природних ресурсів: закономірності виникнення, суть і механізм функціонування.
52. Земельна рента: економічна природа і форми.
53. Суть та форми сучасного агробізнесу: зарубіжний досвід і перспективи України.
54. Грошова оцінка землі: економічна суть, методика, світовий досвід і проблеми в Україні.
55. Проблеми реформування земельних відносин в економіці України.
56. Приватизація землі і рентні відносини.
57. Соціально-економічні проблеми розвитку фермерських господарств в Україні.
58. Екологічні проблеми виробництва в агропромисловому комплексі.
59. Сукупний продукт економіки та проблема його оцінки.
60. Безробіття: причини, види і форми.
61. Господарський механізм та його роль у системі регулювання суспільного відтворення.
62. Державне регулювання суспільного відтворення та його форми.

63. Становлення різних форм власності в перехідній економіці.
64. Закономірності та особливості розвитку перехідної економіки.
65. Особливості економічних відносин при переході до ринкової економіки.
66. Необхідність ринкової трансформації економіки України.
67. Світове господарство: його сутність та структура.
68. Міжнародний поділ праці і міжнародні економічні відносини: діалектика взаємозв'язку.
69. Міжнародна економічна інтеграція.
70. Міжнародні валютно-фінансові організації.
71. Необхідність і методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
72. Економічні аспекти глобальних проблем.
73. Економіка – основа розвитку людського суспільства.
74. Еволюція, предмет з політекономії та його виклад у різних школах.
75. Методи політекономії та шляхи їх використання.
76. Класифікація потреб. Закон зростаючих потреб та його застосування.
77. Виникнення та розвиток грошей.
78. Кредит, його форми та функції.
79. Біржа, види, особливості діяльності.
80. Нерівномірність економічного розвитку як форма економічного розвитку.
81. Сутність економічного циклу та його характеристики.
82. Фази економічного циклу, їх особливості та характеристики.
83. Сутність та причини виникнення інфляції.
84. Форми інфляції та їх характеристика.
85. Економічні та соціальні наслідки інфляції.
86. Податкова політика, її суть та особливості.
87. Суть державного бюджету, його функції та складові.
88. Система доходів державного бюджету та їх характеристики.
89. Система видатків державного бюджету, їх особливості та спрямування.

90. Сутність та основні причини дефіциту державного бюджету.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають. К.: Наш формат, 2016. 472 с.
2. Аузан А.А. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория: учебник / под общ. ред. А.А. Аузана. М.: ИНФРА-М, 2005. 416 с.
3. Б'юкенен Дж., Масгрейв Р. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 175 с.
4. Введение в институциональную экономику: учеб. пособ. / под ред. Д.С. Львова. М.: Экономика, 2005. 640 с.
5. Відтворювальна динаміка економічних систем: інститути та діяльність / за ред. А. Гриценко. Київ: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2018. 524 с.
6. Вольчик В.В. Институциональная и эволюционная экономика. Ростов-на-Дону, Изд-во ЮФУ, 2013. 203 с.
7. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / под ред. А.А. Гриценко. Х. : Форт, 2008. 928 с.
8. Інституційні трансформації соціально-економічної системи України: за ред. А. Гриценко. Київ: Інститут економ. та прогнозування НАН України, 2015. 344 с.
9. Капелюшников Р.И. Экономическая теория прав собственности. М.: ИМЭМО, 1990. 90 с.
10. Кузьминов Я.И., Бендукидзе К.А., Юдкевич М.М. Курс институциональной экономики: институты, сети, трансакционные издержки, контракты: учебник для студентов вузов. М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006. 443 с.

11. Нельсон Р.Р., Уинтер С.Дж. Эволюционная теория экономических изменений. М.: Дело, 2002. 536 с.
12. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. 188 с.
13. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений. М.: Изд. дом гос. ун-та Высшей школы экономики, 2010. 256 с.
14. Норт Д., Уиллис Д., Вайнгаст Б. Насилие и социальные порядки. Концептуальные рамки для интерпретации письменной истории человечества. М.: Изд. Института Гайдара, 2011. 480 с.
15. Олейник А.Н. Институциональная экономика: учеб. пособ. М.: ИНФРА-М, 2002. 416 с.
16. Олсон М. Влада і процвітання. Подолання комуністичних і капіталістичних диктатур. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 174 с.
17. Остром Э. Управляя общим: эволюция институтов коллективной деятельности. М.: ИРИСЭН, Мысль, 2010. 447 с.
18. Сухарев О.С. Институциональная теория и экономическая политика: К новой теории передаточного механизма в макроэкономике. М.: Экономика, 2007. Кн. I: Институциональная теория. Методологический эскиз. 516 с.
19. Ткач А. А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 304 с.
20. Чухно А.А. Інституціонально-інформаційна економіка: підручник. К.: Знання, 2010. 687 с.
21. Шаститко А. Е. Новая институциональная экономическая теория. М. : Экономический факультет МГУ; ТЕИС, 2002. 592 с.
22. Фертікова Т.М. Інституційна економіка: навчальний посібник. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 128 с.

23. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты. М.: Дело, 2001. 408 с.

24. Якубенко В. Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці: монографія. К.: КНЕУ, 2004. 252 с.

25. Brousseau E. The economics of contracts. Cambridge University Press, 2002. 602 p.

26. Richter R. Essays on New Institutional Economics. Springer International Publishing, 2015. 217 p.

Додаткова література

1. Бренделева Е.А. Неинституциональная экономическая теория. М.: Дело и сервис, 2006. 352 с.

2. Васильцова В.М. Институциональная экономика: учеб. пособ. СПб.: Питер, 2012. 256 с.

3. Веблен Т. Теория праздного класса. М. : Прогресс, 1984. 366 с.

4. Вольчик В.В. Институциональная и эволюционная экономика: учеб. пособ. Ростов н/Д. : Изд-во ЮФУ, 2011. 228 с.

5. Вольчик В.В. Курс лекций по институциональной экономике. Ростов-н/Д : Изд-во Рост. ун-та, 2000. 80 с.

6. Вэриан Х. Р. Микроэкономика. Промежуточный уровень. М.: ЮНИТИ, 1997. 767 с.

7. Де Сото Э. Иной путь: Невидимая революция в третьем мире. М.: Catallaxy, 1995. 320 с.

8. Довбенко М. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелелогія): навч. посіб. К.: Видавничий центр «Академія», 2005. 336 с.

9. Земцова Л.В. Институциональная экономика: учеб. пособ. Томск: Эль Контент, 2012. 168 с.

10. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем. М.: Наука, 2004. 240 с.

11. Колесніченко І. М. Інституціональна економіка: конспект лекцій. Х.: Вид. ХНЕУ, 2008. 216 с.

12. Коуз Р. Природа фирмы: истоки / под ред. О. Уильямсона, С. Уинтера. М.: Дело, 2001. 143 с.

13. Латов Ю. В. Экономика вне закона. Очерки по теории и истории теневой экономики. М.: МОНФ, 2001. 284 с.

14. Липов В.В. Мотивація інституціональних змін у трансформаційній економіці. Х.: НФаУ, 2004. 184 с.

15. Менар К. Экономика организаций. М.: Инфра-М, 1996. 160 с.

16. Мизес Л. Индивид, рынок и правовое государство. СПб.: Пневма, 1999. 196 с.

17. Тамбовцев В.Л. Контрактная модель стратегии фирмы. М.: ТЕИС, 2000. 84 с.

18. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории. М.: Дело, 2003. 464 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ НА ВСТУПНОМУ ІСПИТІ

Оцінювання відповіді вступника до аспірантури відбувається на підставі виявленого рівня його підготовленості до науково-дослідної й дослідно-експериментальної діяльності в галузі теорії навчання, ступеня й глибини бачення ним нагальних педагогічних проблем і шляхів їх вирішення.

Критерії оцінювання:

- знання першоджерел і вміння використовувати їх зміст й основні ідеї при аналізі педагогічних проблем;
- оволодіння змістом педагогічних принципів та категорій, вміння оперувати ними при викладенні теоретичного матеріалу;
- уміння демонструвати та аргументувати свої погляди;
- здатність до проведення самостійних наукових досліджень в обраній галузі (спеціалізації).

Оцінювання відповідей на вступних іспитах відбувається за 5-бальною шкалою. Вступника допускають до участі в конкурсному відборі, якщо

кількість балів з вступного випробування складає не менше 3 за 5-бальною шкалою.

Результати вступних іспитів оголошують вступникам у день складання.

5 балів – якщо під час відповіді на питання продемонстровано вільне оперування педагогічними знаннями з усіх галузей педагогічної науки, здатність підтримати проблемну дискусію, професійну ерудиція в передбачуваній сфері наукового дослідження, поінформованість щодо найбільш важливих педагогічних ідей, які висловлювалися в минулому та є предметом наукових дискусій сьогодні, володіння поняттєво-категоріальним апаратом сучасної педагогіки; виявлено науково-аналітичні здібності, здатність виокремлювати педагогічні факти, явища, події й описувати їх мовою педагогічної науки, використовувати теоретичні знання як основу й метод пізнання, знаходити й бачити проблеми для здійснення актуальної науково-педагогічної діяльності, комбінувати знання для більш глибокого розуміння проблем і збагачення професійних знань.

4 бали – якщо загалом розкрито зміст питань, показано загальну наукову ерудицію, науково-аналітичні здібності, проте не виявлено та необґрунтовано сучасні проблеми в розвитку педагогічної науки не наведено власне бачення шляхів їх вирішення.

3 бали – ставиться вступникові до аспірантури, який розкрив основний зміст питань, однак припустився окремих неточностей у трактуванні провідних науково-педагогічних категорій, концепцій та стратегій розвитку освіти.

2-1 бали – фіксується у випадку відсутності знань науково-теоретичних джерел та основних проблем обраної наукової спеціальності, за умов неадекватної відповіді на питання

Гарант

Олена ПАВЛОВА

Відповідальний секретар

Олег ДИКИЙ